

ТЕМА 5. СОЦІАЛЬНА СТРАТИФІКАЦІЯ ТА СОЦІАЛЬНА МОБІЛЬНІСТЬ. СОЦІАЛЬНИЙ СТАТУС І СОЦІАЛЬНА РОЛЬ. СОЦІАЛЬНА НЕРІВНІСТЬ

Основні ключові поняття і терміни, які повинен ЗАСВОЇТИ студент, вивчаючи цю тему

- вищий клас;
- середній клас;
- нижчий клас;
- соціальна мобільність, маргінали;
- соціальний клас;
- соціальний статус;
- соціальна роль;
- рольовий набір;
- приписаний статус;
- досяжний статус.

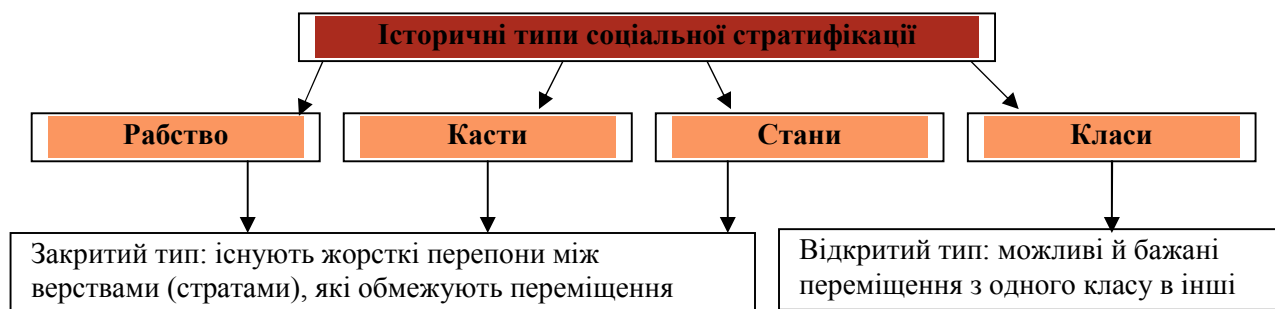
1. СОЦІАЛЬНА СТРАТИФІКАЦІЯ.

Соціальна стратифікація (від лат. *stratum* – пласт, прошарок) – це ієрархічно організована система соціальної нерівності, яка відображає вертикальну диференціацію суспільства на основі певних рангових параметрів.

Закриті стратифікаційні системи (закрита стратифікація) – рабство, кастовий становий лад – орієнтуються на приписні статуси особистості (походження) і передбачають потужні бар'єри між стратами, які жорстко дистанціюють їх, мінімізують соціальні переміщення між ними.

Відкриті стратифікаційні (класові) системи (відкрита стратифікація) – базуються на набутих статусах особистості – освіта, рівень доходів, доступ до прийняття владних рішень; передбачають можливість достатньо високої соціальної мобільності, пов'язаної з реалізацією соціального потенціалу особистості.

Належність до вищих соціальних страт надає їхнім членам певні переваги, привілеї у взаємодіях з представниками інших груп, сприймається суспільною свідомістю як факт престижу. Критерії стратифікації у відкритих системах: матеріальні статки, освіта, влада, престиж.

Соціальний клас – соціальна група, яка об'єднує людей з принципово спільним соціально-економічним і політичним статусом, елемент соціально-стратифікаційної системи.

Вищий клас – стратифікаційна група, яка займає домінуюче і найбільш привілейоване місце в суспільній системі. Її члени реально контролюють основну частину суспільних ресурсів (економічних, політичних), як правило, мають високий рівень освіти і кваліфікації, а, отже, займають найбільш престижні місця в соціальній ієрархії.

Середній клас – соціальна група, яка займає проміжне місце між соціальними «верхами» та «низами». У сучасних суспільствах це, як правило,

люди з такими професійно-кваліфікаційними характеристиками, що дозволяють їм достатньо повно забезпечувати свої основні соціальні потреби.

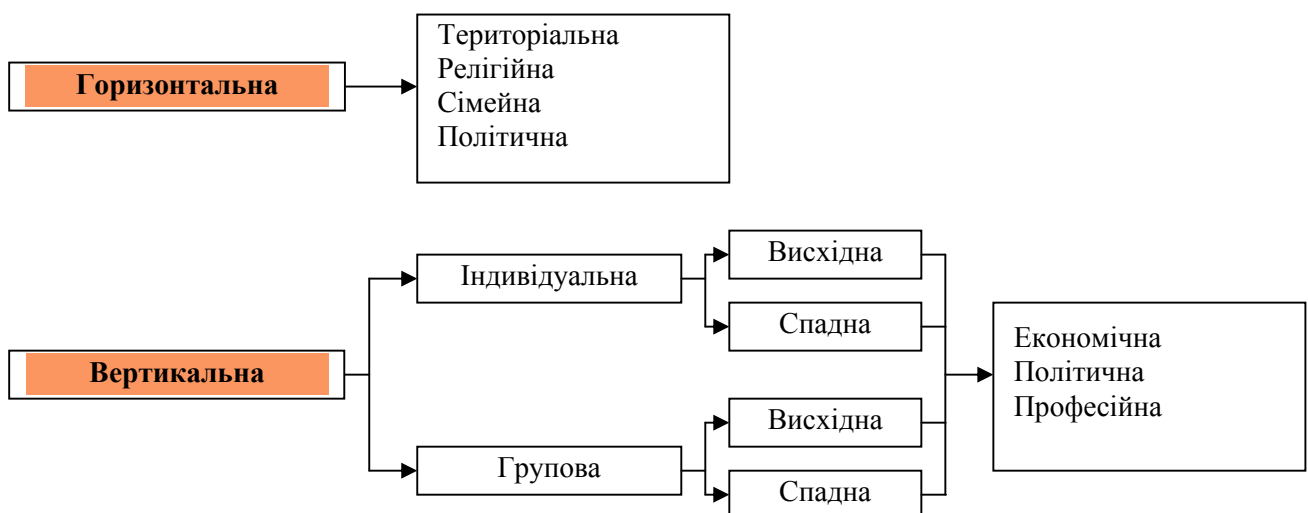
Нижчий клас – соціальна група, розташована внизу стратифікаційної піраміди. Її представники володіють найнижчим потенціалом, з різних обставин недостатньо пристосовані до життя в суспільстві, не завжди здатні задовольнити свої основні соціальні потреби.

2. СОЦІАЛЬНА МОБІЛЬНІСТЬ.

Соціальна мобільність (від франц. *mobile* – рухливий) – це переміщення індивідів (індивідуальна мобільність) чи соціальних груп (групова мобільність) з однієї рангової позиції в соціальній стратифікації суспільства в іншу (вертикальна мобільність), або в рамках однієї рангової позиції – страти (горизонтальна мобільність).

Вертикальна і горизонтальна мобільність можуть поєднуватися, відбуватися одночасно. Наприклад, перехід працівника з однієї фірми в іншу, яка розташована в іншому місті (горизонтальна мобільність); кар'єрне підвищення, пов'язане зі збільшенням заробітної платні, виконанням більш кваліфікованої роботи, перехід на більш престижне місце роботи (вертикальна мобільність). Інтенсивність і спрямованість соціальної мобільності дозволяє соціологам давати оцінку рівню динамічності й відкритості суспільства, говорити про життєву кар'єру особистості.

Види соціальної мобільності

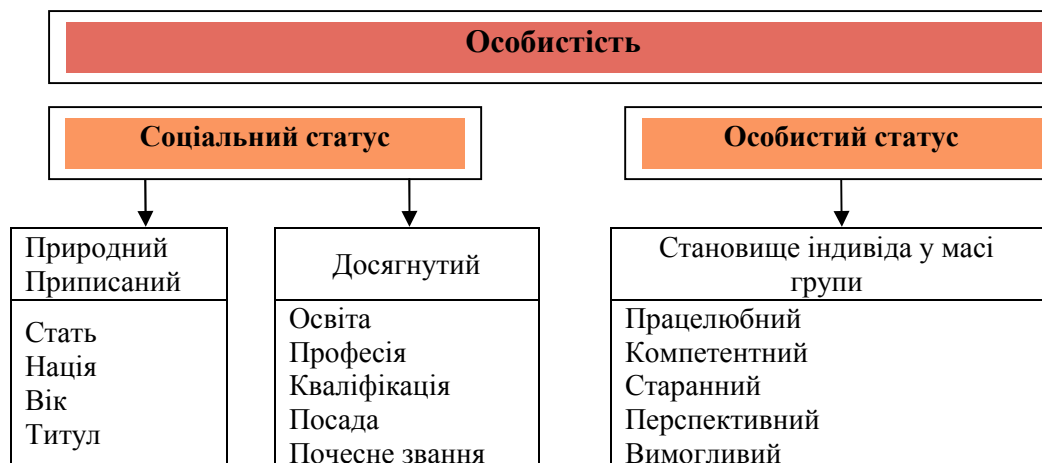

<http://postnauka.ru/lectures/28034> Відео «парадоксальна мобільність»

Маргінали (від лат. *ad marginem* – скраю, збоку) – це особливий тип індивідів, серед яких можна виділити: 1) нетипові представники своєї спільноти, які формують переважно власне соціальне середовище, свою субкультуру, певною мірою дистанціюючись від своєї соціальної верстви; 2) люди, що з різних обставин (або добровільно) втратили зв'язки не лише з тією стратою, з якої вони походять, але і з суспільством в цілому. Ряд авторів трактує маргіналів як андерклас, люмпен-пролетаріат, вважає їх декласованими елементами. Це «аутсайдери», нездатні самостійно забезпечити собі існування на рівні навіть соціального мінімуму, які потребують певної підтримки, соціальної допомоги. Невдоволення своїм становищем у суспільстві може штовхати їх на дестабілізуючу асоціальну поведінку.

3. СОЦІАЛЬНИЙ СТАТУС І СОЦІАЛЬНА РОЛЬ.

Соціальний статус – позиція особистості, групи в межах соціальної системи, пов'язана із виконанням певних функцій, наявністю визначених суспільством моделей поведінки – соціальних ролей.

Види статусів

Приписаний (природжений) статус – статусні ознаки, що задані людині фактом її походження, незалежно від її свідомості, бажання, волі, діяльності, наприклад: національність – українець, стать – жіноча, раса – негроїдна, дворянський титул – князь, барон, граф тощо	Досягнутий статус – надається людині завдяки її власним зусиллям, наполегливості, прагненню тощо. Це статуси, що досягаються, як правило, завдяки знанням, вмінням, навичкам, активній трудовій діяльності, подоланню труднощів на шляху до мети, наприклад: професор, чемпіон світу, президент країни
---	---

Соціальна роль – динамічний аспект соціального статусу, його функція, що пов'язана з набором норм, відповідно до яких особистість повинна поводити себе у певних ситуаціях. Одночасно це сукупність очікувань і вимог, що пред'являє соціальна група, суспільство в цілому до осіб, які посідають певні статусні позиції.

Рольовий набір – сукупність ролей, характерних для даного конкретного індивіда в певних ситуаціях. Однак, будь-яка з ролей, що виконуються людиною, може виникнути і здійснитись тільки у взаємодії з іншими людьми.

4. СОЦІАЛЬНА НЕРІВНІСТЬ.

Соціальна нерівність – ситуація, в якій існує нерівномірний розподіл дефіцитних ресурсів суспільства (грошей, влади, освіти й престижу) між різними прошарками суспільства. Основним мірилом нерівності виступає кількість ліквідних цінностей. Цю функцію частіше за все виконують гроші.

Економічна нерівність – різна належність людей до засобів виробництва (землі, знарядь праці) та продуктів праці, різні доходи й багатство.

Політична нерівність – поділ суспільства на тих, хто керує, і тих, ким керують, на тих, хто володарює, та підлеглих; тих, хто має владу, та безправних.

Додаткова література

1. Почему любители оперы зарабатывают больше любителей поп-музыки?
<http://postnauka.ru/longreads/9644>

2. Социальная мобильность. 7 фактов об «автомобильности», социальных лифтах, горизонтальной и вертикальной мобильностях
<http://postnauka.ru/faq/15579>

3. Средний класс. 7 фактов о структуре и основных признаках среднего социального слоя населения.
http://postnauka.ru/faq/25922?_sbrid_=149ec6ba9801cf8cc475a3a0aa355e54_I7kBA
A

4. Эволюция неравенства (Видео) <http://postnauka.ru/video/7541>

5. Теория маргинальности <http://postnauka.ru/faq/4124>
<http://postnauka.ru/video/2530>

6. Прекариат – новый опасный класс
<http://poslezavtra.be/dictionary/2012/09/10/prekariat---novyy-opasnyy-klass.html#.Ujl58xDWjDQ.facebook>

7. Убить дракона. Или муки среднего класса
http://society.lb.ua/life/2014/03/14/259368_ubit_drakona_muki_rozhdeniya.html